

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กปฐมวัยที่มีอายุระหว่างแรกเกิดถึง 6 ปี ถือเป็นช่วงต้นของชีวิตมนุษย์ที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นระยะที่พัฒนาการทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ดำเนินไปอย่างสอดคล้องประสานกันทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ โดยสามารถสังเกตเห็นได้ชัดเจน จิตตินั้นที่เดชะคุปต์ (2537, หน้า 4) ยิ่งไปกว่านั้น พัฒนาการของเด็กยังเป็นไปอย่างรวดเร็วยิ่งกว่าช่วงอื่นใดของชีวิตมนุษย์ ด้วยเหตุที่มนุษย์มีช่วงของการเจริญเติบโตที่ค่อนข้างยาวนาน ต้องผ่านกระบวนการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาหลายขั้นตอน โดยเฉพาะช่วงต้นของชีวิตซึ่งถือว่าเป็นช่วงวิกฤติ (Critical Period) ที่เด็กสามารถเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วและมีการพัฒนาความเป็นตัวของตัวเองมากพอที่จะเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาในช่วงต่อ ๆ ไปได้ อย่างไรก็ตามพื้นฐานที่ดีของการพัฒนาจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยการให้ความรัก ความเอาใจใส่และการหยิบนัดประสบการณ์ส่งเสริมการพัฒนาย่างถูกต้องเหมาะสม มีคุณภาพและทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยผู้ให้การอบรมเลี้ยงดูทั้งที่บ้านและในสถานรับเลี้ยงเด็กต้องทำงานนี้อย่างสอดคล้องประสานกันทุกขั้นตอน

ในแง่ของการจัดการศึกษาแก่เด็กปฐมวัยอันเป็นการศึกษาขั้นแรกของมนุษย์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กก่อนการเรียนรู้ในระดับประถมศึกษา เพราะการพัฒนาเด็กในช่วงวัยดังกล่าวจะช่วยให้เด็กได้รับการปลูกฝังพื้นฐานที่มั่นคงอันจะส่งผลให้มีชีวิตในอนาคตที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รัฐบาลได้เล็งเห็นความสำคัญและความจำเป็นของการศึกษาระดับดังกล่าว จึงกำหนดให้การศึกษาปฐมวัยเป็นส่วนหนึ่งของแผนการศึกษาชาติเช่นเดียวกับการศึกษาระดับอื่น หลักสูตรระดับก่อนประถมศึกษาของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ปี พ.ศ. 2540 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับนี้ไว้อย่างชัดเจนคือ เพื่อเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะเรียนต่อในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เป็นสำคัญ ปรัชญาในการจัดการศึกษาระดับนี้เป็นการจัดการศึกษาบนพื้นฐานของการสนองการพัฒนาเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาอย่างสมดุลทุกด้านผ่านประสบการณ์ตรงที่หลากหลาย เหมาะสมกับวัยและความแตกต่างระหว่างบุคคลรวมทั้งบริบททางสังคมของเด็ก เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณค่าต่อไป กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2540, หน้า 1)

การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในปัจจุบันนี้ดำเนินงานโดยหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชนที่มากมายโดยจัดบริการในหลายรูปแบบ หนึ่งในจำนวนนั้นคือ หน่วยงานที่ดำเนินงานในรูปแบบของสถานรับเลี้ยงเด็ก ซึ่งสังกัดทั้งหน่วยงานของรัฐบาลและของเอกชน ตั้งอยู่ทั้งในเขตเมือง

และในชนบท มักจัดบริการแก่เด็กและบิดามารดาที่ครอบครัวยากต้องการใช้บริการ เมื่อบิดามารดาต้องออกไปประกอบอาชีพโดยปราศจากญาติที่จะช่วยเหลือดูแลเด็กทดแทนได้ เช่น อติ๊ดที่ผ่านมา สถานเลี้ยงเด็กจึงเป็นองค์กรที่ให้บริการด้านการอบรมเลี้ยงดูเด็กทดแทนบิดามารดา ซึ่งเข้ามารับภาระงานนี้เพื่อให้บริการแก่เด็กตั้งแต่วัยแรกเกิดจนถึง 5 ปี ปัจจุบันนี้สถานรับเลี้ยงเด็กหรือศูนย์เด็กเล็กในจังหวัดเชียงใหม่ รวมทุกสังกัดหน่วยงานมีมากถึงประมาณ 684 แห่ง สังกัดกรมการพัฒนาชุมชน 429 แห่ง สังกัดกรมการศาสนา 113 แห่ง และในสังกัดของเอกชนภายใต้การกำกับดูแลของประชาสงเคราะห์จังหวัดเชียงใหม่อีก 142 แห่ง (ข้อมูลสถิติจังหวัดเชียงใหม่, 2541) การดำเนินกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเด็กของหน่วยงานแต่ละแห่งมีความแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับหลักการและจุดมุ่งหมายการเปิดดำเนินงานของสังกัดนั้น ๆ ทำให้การดำเนินงานสถานเลี้ยงเด็กขาดมาตรฐานเดียวกันตลอดจนขาดเอกภาพในด้านทิศทาง อันส่งผลถึงคุณภาพในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กวัยนี้ไปอย่างน่าเป็นห่วงที่สุด (ภาควิชาการอนุบาลศึกษา สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ 2534, หน้า 1)

การที่เด็กจะพัฒนาได้อย่างมีคุณภาพจำเป็นที่จะต้องพัฒนาความรู้ความเข้าใจและศักยภาพของคนเลี้ยงให้มีคุณภาพเสียก่อนเป็นเบื้องต้น จึงจะสามารถวางแผนทางในการเลี้ยงดูเด็กได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่องสัมพันธ์กันไปได้ตลอดช่วงแห่งวัยแรกของชีวิตเด็ก พี่เลี้ยงเด็กไม่ว่าจะเป็นผู้รับเลี้ยงเด็กตามบ้านหรือในสถานเลี้ยงเด็กล้วนมีภาระหน้าที่ไม่แตกต่างกัน คือ จะต้องรับผิดชอบการกิน การนอน การขับถ่ายและการพัฒนาเด็กให้ครบถ้วนทุกด้านโดยให้มีข้อบกพร่องน้อยที่สุด เด็กวัยแรกนี้เป็นวัยที่มีความเปลี่ยนแปลงเร็วมาก จนไม่มีเวลาจะรอคอยอะไรให้นานออกไป การจะพัฒนาเด็กจึงต้องเริ่มกันตั้งแต่วันนี้และเริ่มต้นใหม่ในเรื่องต่าง ๆ ได้ในทุก ๆ วันจึงจะทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเด็กและคุ้มค่ากับเวลาที่ผ่านเลยไป

การฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กเป็นงานที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะจากประสบการณ์ในการอบรมย่อมช่วยให้ผู้ดูแลเด็กมีความรู้ (Knowledge) เกิดทักษะ (Skill) เพิ่มพูนความสามารถ (Capacity) และมีประสบการณ์ (Experience) เพิ่มสูงขึ้นเพียงพอที่จะนำความรู้ที่ได้รับไปพัฒนางานในหน้าที่ได้ผลสมบูรณ์ต่อไป สมพงษ์ เกษมสิน (2526, หน้า 46) กิจกรรมการฝึกอบรมโดยทั่วไปประกอบด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรมสามารถปรับตัวให้เข้ากับงานใหม่ หรือเกิดความรู้ มีทักษะ มีเจตคติและมีความสามารถในการทำงานประจำเพิ่มสูงขึ้น เบรื่อง กุมุท (2521, หน้า 84) จึงควรมีการเสริมสร้างประสิทธิภาพของครูอยู่เสมอ โดยเฉพาะเมื่อสังคมโลกก้าวเข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสารที่ไร้พรมแดน เช่น ปัจจุบันเทคนิควิทยาการต่าง ๆ จึงเกิดขึ้นใหม่และเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จึงจำเป็นที่ครูต้องพัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว โดยเฉพาะการพัฒนาผ่านกระบวนการฝึกอบรม เพื่อจะได้สามารถปรับปรุงการจัดกิจกรรมพัฒนาเด็กให้ทันสมัยอยู่เสมอ

จากการศึกษาวิจัยของไทย สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536) ศึกษาผลการจัดการศึกษาก่อนระดับประถมศึกษา พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนระดับปฐมวัยมีความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่เด็กต่างกัน ส่วนใหญ่จะไม่ได้รับการศึกษาขั้นนี้โดยตรง ขาดแหล่งศึกษาหาความรู้และผู้นิเทศแนะนำช่วยเหลืออย่างทั่วถึงเพียงพอ ส่วนพิทยากรณ์ มานะจุติ และคณะ (2538) ศึกษาผลสัมฤทธิ์และผลการปฏิบัติงานของพี่เลี้ยงเด็กที่ผ่านการอบรมหลักสูตรระยะสั้น พบว่า พี่เลี้ยงเด็กส่วนใหญ่มีวุฒิความรู้ระดับ ป.6 ผู้ที่ผ่านการอบรมมีอัตราการออกจากงานสูง เป็นเหตุให้เกิดปัญหาตามมาคือ ผู้ที่ผ่านการอบรมลาออกจากงาน ผู้ที่เข้ามาทำงานแทนไม่เคยผ่านการอบรมส่งผลถึงการพัฒนาเด็กโดยภาพรวมทำให้ไม่บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาตามที่วางไว้

ในส่วนของการศึกษาวิจัยในต่างประเทศ อาร์ซินีกา (Arciniega, 1972) ศึกษาถึงผลการอบรมเชิงปฏิบัติการแก่ครูปฐมวัย พบว่า ครูที่ผ่านการอบรมมีพฤติกรรมการสอนที่เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นสอดคล้องกับงานวิจัยของรีท (Reat, 1987) ที่ศึกษาเปรียบเทียบผลการฝึกอบรมครูอนุบาลในระหว่างประจำการ พบว่า ครูที่ผ่านการฝึกอบรมและได้รับการติดตามผลการปฏิบัติหลังการฝึกอบรมมีความรู้ความสามารถและพฤติกรรมการจัดการเรียนการสอนดีกว่าครูในกลุ่มควบคุม

การจัดการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ ผู้จัดอบรมจำเป็นต้องคำนึงถึงปัญหาและความต้องการของผู้เข้ารับการอบรมเป็นสำคัญ เพื่อนำไปใช้ในการกำหนดจุดมุ่งหมายและเนื้อหาสาระตลอดจนกระบวนการในการฝึกอบรมให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ธงชัย สันติวงศ์ (2525, หน้า 112) การอบรมที่มีคุณภาพย่อมส่งผลต่อตัวครูผู้เข้ารับการฝึกอบรมและเด็กที่จะได้รับการพัฒนาจากครูเป็นผลต่อเนื่องตามกัน ดังที่ ชาญชัย สรตังสิมา และเชิดวิทย์ ฤทธิ์ประศาสน์ (2525, หน้า 42) กล่าวได้ว่า หากผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำความรู้ไปใช้ ปฏิบัติงานจนเกิดผลประจักษ์ชัดแล้วย่อมแสดงให้เห็นว่า ผู้ผ่านการฝึกอบรมมีความรู้ ความสามารถจริง จึงสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับปรุงและดัดแปลงให้บรรลุผลในทางปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพคือ การฝึกอบรมที่ยึดผู้เข้ารับการอบรมเป็นศูนย์กลางโดยเรียนรู้จากการกระทำด้วยตนเอง หรือประสบการณ์ตรง ผ่านการอภิปราย (Group discussion) การใช้กรณีตัวอย่าง (Case) บทบาทสมมุติ (Role play) การแสดงละคร (Dramalization) การใช้เกม (Game) และการสร้างสถานการณ์จำลอง (Simulation) ดังที่ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ (2535, หน้า 58) กล่าวว่า การจัดฝึกอบรมมีองค์ประกอบซึ่งนำความสำเร็จอยู่ประการหนึ่งซึ่งมีความสำคัญมากคือ การเลือกใช้เทคนิควิธีการฝึกอบรมให้เหมาะสมกับกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรมหรือทักษะของวิทยากรเพื่อช่วยให้การเรียนรู้สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้

จากความสำคัญและความเป็นมาของปัญหาการวิจัยดังกล่าว ประกอบกับผู้วิจัยปฏิบัติงานสอนอยู่ในระดับปฐมวัยในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งเป็นโรงเรียนศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียนทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการพัฒนาการศึกษาของโรงเรียนเครือข่ายและกำกับดูแลศูนย์พัฒนาเด็กของกรมการศาสนาในตำบลเดียวกัน จึงสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเรื่องการจัดกิจกรรมการเตรียมความพร้อมระดับปฐมวัยสำหรับผู้ดูแลเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็กในครั้งนี้ โดยเน้นการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการฝึกอบรมและผลการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเรื่อง การจัดกิจกรรมการเตรียมความพร้อมระดับปฐมวัยสำหรับผู้ดูแลเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็ก
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ของผู้ดูแลเด็กก่อนและหลังการฝึกอบรม เรื่อง การจัดกิจกรรมการเตรียมความพร้อมระดับปฐมวัย
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นในการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กซึ่งผ่านการฝึกอบรม เรื่อง การจัดกิจกรรมการเตรียมความพร้อมระดับปฐมวัย

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ผู้ดูแลเด็กที่ปฏิบัติงานดูแลเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชน ในเขตจังหวัดเชียงใหม่
2. เนื้อหาของหลักสูตรการฝึกอบรม จะพัฒนาให้ครอบคลุมทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติว่าด้วยเรื่องดังต่อไปนี้

- พัฒนาการเรียนรู้อย่างรู้ของเด็กปฐมวัย
- บทบาทหน้าที่ของผู้ดูแลเด็ก
- การจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมด้านร่างกาย
- การจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมด้านอารมณ์และจิตใจ
- การจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมด้านสังคม
- การจัดกิจกรรมเตรียมความพร้อมด้านสติปัญญา

นิยามศัพท์เฉพาะ

การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรม หมายถึง การสร้างชุดฝึกอบรมเพื่อนำไปใช้ในการให้ความรู้แก่ผู้ดูแลเด็กในเรื่อง การจัดกิจกรรมการเตรียมความพร้อมระดับปฐมวัย

การจัดกิจกรรมการเตรียมความพร้อม หมายถึง การจัดกิจกรรมให้เด็กได้รับการพัฒนาถึงจุดที่สามารถกระทำการหนึ่งสิ่งใดได้อย่างเหมาะสมตามวัยนั้น ๆ

ปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุ 2-5 ปี ซึ่งรับบริการอยู่ในสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชน

ผู้ดูแลเด็ก หมายถึง ผู้ได้รับมอบหมายให้ทำหน้าที่ในการอบรม ดูแล และพัฒนาเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชน ซึ่งเข้าร่วมรับการฝึกอบรมในครั้งนี้

สถานรับเลี้ยงเด็ก หมายถึง สถานรับเลี้ยงเด็กเอกชนที่เปิดดำเนินการเพื่อให้การดูแลเด็กอายุแรกเกิด – 5 ขวบ ภายใต้ความดูแลของกรมประชาสงเคราะห์

ผลสัมฤทธิ์ หมายถึง ผลการทดสอบโดยใช้ข้อสอบแบบเลือกตอบกับผู้ดูแลเด็กที่ได้คะแนนการทดสอบผ่านเกินครึ่งขึ้นไป

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ได้ชุดฝึกอบรมผู้ดูแลเด็ก เรื่อง การจัดกิจกรรมการเตรียมความพร้อมระดับปฐมวัยในสถานรับเลี้ยงเด็ก

2. ได้แนวทางในการแนะนำ ช่วยเหลือ เพื่อพัฒนาผู้ดูแลเด็กโดยวิธีการฝึกอบรมสำหรับอาจารย์และผู้บริหารที่ต้องการทำหน้าที่ในเทศครูหรือผู้ดูแลเด็ก